

## **ІСТОРІЯ БАЛТІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В НІМЕЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ (XX–XXI СТОЛІТТЯ)**

У цій статті проаналізовано та охарактеризовано розвиток балтійської філології в німецьких університетах (XX–XXI ст.), а саме: естонізнавство, латвієзнавство та литовознавство. Балтійська філологія представлена у двох німецьких університетах, а саме: університет ім. Ернста Морица Арндта м. Грайфсвальд – 17.10.1456 (Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald) та Вестфальський університет ім. Вільгельма м. Мюнстер – 16.04.1780 (Westfälische Wilhelms-Universität (Münster)). 1930 р. засновано «Слов'яно-балтійський семінар» у Вестфальському університеті ім. Вільгельма м. Мюнстер. Також у цьому навчальному закладі функціонує «Інститут міждисциплінарних балтійських студій», який засновано колишньою ректоркою університету Марією Васною у 1993 р. «Інститут балтистики» в університеті ім. Ернста Морица Арндта м. Грайфсвальд засновано 18 травня 1993 р. на філософському факультеті. Предметом наукового дослідження німецьких вчених-балтистів є балтійське мовознавство та балтійське літературознавство в діахронічному та синхронічному аспектах. Зокрема, давньолитовська, давньолатиська та давньоестонська мова та література, давньоєврейська балтійська філологія, балтійське лінгвокраїнознавство. Особливої уваги дослідники звертають на порівняльний (компаративний) аспект вивчення, а саме: слов'яно-балтійські лекціонарії, полоністично-литовські студії, а також балтійсько-хорватські мовно-культурні зв'язки. У німецьких університетах професорсько-викладацьким складом проводяться, зокрема: колоквиуми «Балтійські мови та літератури та їх роль у німецько-литовській площині» («Die baltischen Sprachen und Literaturen und ihre Rolle bei der deutsch-litauischen Begegnung»), конференції з нормативів мовної політики у перекладі з німецької мови на балтійські мови, круглі столи під назвою «Кірха (церква) та світ періоду раннього Нового часу в Пруссії» («Kirche und Welt in der frühen Neuzeit im Preußenland»), лекціонарії/лекції «Культура – влада – ідентичність» («Kultur – Macht – Identität»), семінари «Слов'яно-балтійський семінар» («Slavisch-Baltisches Seminar»), наукові симпозіуми «400 років Литовській Біблії Бретке – філологічний та теологічний аспекти дослідження» («400 Jahre Litauische Bibel – philologische und theologische Aspekte der Bretkeforschung»), які присвячені вивченню та дослідженню балтійських студій. При університетах функціонують «Інститути балтистики» (das Institut für Baltistik), «Інститут міждисциплінарних балтійських студій» («Das Institut für Interdisziplinäre Baltische Studien») з такими кафедрами, а саме: кафедра балтійського мовознавства («Lehrstuhl für baltische Sprachwissenschaft»),

кафедра балтійського літературознавства («Lehrstuhl für baltische Literaturwissenschaft»), кафедра балтійської філології (Lehrstuhl für Baltische Philologie). Друком виходять наукові збірники, а саме: «Балтійська філологія» («*Philologia Baltika*»), «Слов'яно-балтійські студії» («*Studia slavica et baltica*»), «Наукові праці слов'яно-балтійського семінару Вестфальського університету ім. Вільгельма м. Мюнстер: мова – література – історія культури» («*Veröffentlichungen des Slavisch-Baltischen Seminars der Westfälischen Wilhelms-Universität: Sprache – Literatur – Kulturgeschichte*») та досліджується наукова кафедральна тема «Кордони з семіотичної точки зору» («*Grenzen und Räume aus semiotischer Sicht*»). З-поміж академічних дисциплін, які включені до навчального плану спеціальності «Балтійська філологія (естонієзнавство)», «Балтійська філологія (латвієзнавство)» та «Балтійська філологія (литовознавство)» з підготовки фахівців-балтистів зазначено: балтійське літературознавство, балтійське мовознавство, балтійська діалектологія, балтійське теологічне літературознавство, історія давньоестонської мови, історія давньолатиської мови, історія давньолитовської мови, історія естонської літератури (від витоків до сьогодення/сучасності), історія латиської літератури (від витоків до сьогодення/сучасності), історія литовської літератури (від витоків до сьогодення/сучасності), лінгвокраїнознавство (Естонія, Латвія, Литва), порівняльне літературознавство (компаративістика) та ін. Варто наголосити на тому, що у «Бібліологічному словнику» (1985 р., 2002 р.) російського теолога Олександра Володимировича Меня (22.01.1935 – 09.09.1990 рр.) йдеться про «Литовську Біблію» та її переклади.

**Ключові слова:** балтійська філологія; естонієзнавство; латвієзнавство; литовознавство; теологія; університет.

**Постановка проблеми.** Як зазначає науковець А. Пауль<sup>1</sup>: «Среди многочисленных племён балтийских славян можно выделить несколько групп, выказывающих между собой наибольшее сходство и в то же время некоторые различия с другими группами: **ободритские племена** – племена варов или вагиров, ободритов в узком смысле или регеров, полабов и смельдингов. Иногда к ободритским племенам пречисляют также заэльбских древан и линонов; **рюгенские славяне** – жители острова Рюя и соседнего с ним берега континента; **поморяне** – обобщающее название для нескольких более мелких племён, населявших северную Польшу к востоку от Одры (волиняне, пыричане, возможно, также словинцы и кашубы); **велеты** или **вильды**, делящиеся в свою очередь на: **племенной союз лютичей** или **северно-велетские племена** – редариш, толенцы, чрезпеняне и хижане; **южно-велетские племена** – линоны, брежане, гаволяне или стодоряне, речане, замчичи, дошане, плоне или пшоняне, укряне». «**Balten**, Völkergruppe im Baltikum: i.w. S. Esten, Litauer, Letten, Pruzzen, Kuren, Liven, Semgallen u. Selen; i.e.S. Angehörige der baltischen Sprachengruppe (Litauisch, Lettisch, Altpreußisch oder Pruzzisch); auch seit Mitte des 19. Jh. Bez. für die Deutschen in den russ. Ostseeprovinz; später auch die Bez. Deutsch-B., B.-Deutsche»<sup>2</sup>. **Duden** зазначає: «**Baltikum**, das; -s (das Gebiet der Staaten Estland, Lettland und Litauen)»<sup>3</sup>.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Становлення та розвиток мовної освіти Німеччини (балтійська філологія) в університетах Німеччини (XX–XXI ст.) як наукова проблема у вітчизняній історичній науці є малодослідженою, і, тому, наукова зацікавленість цією проблемою цілком обґрунтована.

<sup>1</sup> Пауль А. Балтийские славяне. От Рерика до Старигарда / Андрей Пауль. Москва : Книжный мир, 2016. С. 16–17.

<sup>2</sup> Bertelsmann. Das neue Universallexikon. – Gütersloh / München : Wissen Media Verlag GmbH. S. 83.

<sup>3</sup> Duden. Die deutsche Rechtschreibung. Das umfassende Standardwerk auf der Grundlage der neuen amtlichen Regeln. – Bd.1, 24. Auflage. – Dudenverlag : Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich. 2006. S. 226.

3-поміж дослідників балтійської філології варто зазначити: Кулаков В. И. «История Пруссии до 1283 г.»<sup>4</sup>, Пауль Андрей «Балтийские славяне»<sup>5</sup>.

Серед праць німецьких дослідників, які присвячені історії балтійської філології в університетах Німеччини варто зазначити: Jochen D. Range «Aspekte Baltischer Forschung» (Йохен Д. Ранге. «Аспекти балтійського дослідження»)<sup>6</sup>, Jochen D. Range «Baltisch-Deutsche Sprachen- und Kulturenkontakte in Nord-Ostpreussen, Methoden ihrer Erforschung» (Йохен Д. Ранге. «Балтійсько-німецькі мовні та культурні контакти північно-східної Пруссії, методи їх дослідження»)<sup>7</sup>.

Окремої уваги заслуговують праці: Саксон Анналист «Хроника. 741 – 1139»<sup>8</sup>, Адам Бременский, Гельмольд из Босау, Арнольд Любекский «Славянские хроники»<sup>9</sup> та першоджерело «Литовская» Библия<sup>10</sup>. У «Бібліологічному словнику» (1985 р., 2002 р.) російського теолога Олександра Володимировича Меня (22.01.1935 – 09.09.1990 рр.) йдеться про «Литовские переводы Библии. Первый полный Л. п. Б. был осуществлен протестантским пастором Ионасом Бреткунасом (1536–1602). Бреткунас переводил Писание с \*Вульгаты, ориентируясь на пер. \*Лютера. Труд был закончен в 1590 г., но остался в рукописи. Он «отличается чистотой языка и стилистической выразительностью, для некоторых трудно переводимых слов Бреткунас подыскивал десятки синонимов и вариантов» (К. П. Корсакас). Первые библ. тексты, напечатанные в Литве, входили в \*лексионарий 1599 г. Подобные лексионарии печатались с 1711 по 1858. Первый полный литовский перевод НЗ издал еп. Жемайтійский Юозас Арнулфас Гедрайтис (1816 г.); в 1869 г. вышла литовская Псалтирь в пер. еп. Матеюса Валанчуса. В нач. 20 в. Юозас Сквиряцкас, католич. архиеп. – митр. Каунасский, предпринял перевод всей Библии с \*Вульгаты. В 1906 г. в Каунасе вышел его перевод НЗ, а в 1937 г. было завершено издание всей Библии, снабженное обширными комментариями. После II \*Ватиканского собора по благословению католич. епископата Литвы был подготовлен новый перевод НЗ и Псалтири. Он был сделан с греч. яз. (НЗ) и с Вульгаты (Пс). НЗ переведен свящ. Чесловасом Кавалаяускасом под ред. инспектора Каунасской католич. ДС Вацловаса Алюлиса. Переводчики пользовались консультациями специалистов-филологов, а также лютеранских и реформатских богословов. Т. о., этот перевод явился первым \*экуменическим переводом Свящ. Писания в Литве. Он издан в 1972 г. (НЗ) и 1973 (Пс). І Еп. А н а т о л и й, Свящ. Писание на литовском языке в связи с историей библ. текста, ЖМП, 1974 г., № 7 (там же указана лит-ра); В л а д и м и р о в Л. И., Издания и переводы Библии в идеологич. борьбе в Великом княжестве Литовском, в кн.: Федоровские чтения, М., 1985; К о р с а к а с К. П., Литовская лит-ра, ИВЛ, М., 1985, т.3; Encyclopedia Lituanica, Boston, 1970, p. 340–42.»<sup>11</sup>.

**Наукові завдання статті.** Завдання полягають у тому, щоб проаналізувати та охарактеризувати з урахуванням аспекту історичної хронології розвиток балтійської

<sup>4</sup> Кулаков В. И. История Пруссии до 1283 г. / Владимир Иванович Кулаков. Москва : «Индрик», 2003. 423 с. + 150 ил. (Prussia Antiqua. Том 1.)

<sup>5</sup> Пауль А. Балтийские славяне. От Рерика до Старигарда / Андрей Пауль. Москва : Книжный мир, 2016. 186 с.

<sup>6</sup> Jochen D. Range. Aspekte Baltischer Forschung / Jochen D. Range. (Hg.). Bd I. – Essen : Verl. Die Blaue Eule, 2000. – 404 S. URL: <https://baltistik.uni-greifswald.de/forschung/forschungsprofil/schriften-des-ibf/schriftenreihe-band-i/> (11 вересня 2019 р.).

<sup>7</sup> Jochen D. Range. Baltisch-Deutsche Sprachen – und Kulturenkontakte in Nord-Ostpreussen, Methoden ihrer Erforschung / Jochen D. Range. (Hg.). Bd II. – Essen : Verl. Die Blaue Eule, 2002. – 186 S. URL: <https://baltistik.uni-greifswald.de/forschung/forschungsprofil/schriften-des-ibf/schriftenreihe-band-ii/> (11 вересня 2019 р.).

<sup>8</sup> Анналист С. Хроника. 741 – 1139 / Саксон Анналист // Перевод с лат. и комм. И. В. Дьяконова; предисл. И. А. Настенко. – М. : «СПСЛ», – «Русская панорама», 2012. 712 с., ил. (MEDIAEVALIA: средневековые литературные памятники и источники).

<sup>9</sup> Бременский А., Гельмольд из Босау, Любекский А. Славянские хроники / Адам Бременский, Гельмольд из Босау, Арнольд Любекский // Перевод с лат. И. В. Дьяконова, Л. В. Разумовский, редактор-составитель И. А. Настенко. М. : «СПСЛ», «Русская панорама», 2011. 584 с., ил. (MEDIAEVALIA: средневековые литературные памятники и источники).

<sup>10</sup> Литовская Библия. 1858. 1208 с. [Текст]. URL: <http://www.history-fiction.ru> (11 вересня 2019 р.).

<sup>11</sup> Литовские переводы Библии. Библиологический словарь / Александр Мень. СПб., 2002. URL: [http://krotov.info/spravki/4\\_faith\\_bible/varia/litva.htm](http://krotov.info/spravki/4_faith_bible/varia/litva.htm) (11 вересня 2019 р.)

філології в німецьких університетах (XIX–XXI ст.), а саме: естонієзнавство, латвієзнавство та литовознавство.

**Мета статті.** Простежити становлення та розвиток балтійської філології як академічної дисципліни та спеціальності «Балтійська філологія» в університетах Німеччини (XX–XXI століття) як складової освітньої (мовної) політики уряду Федеративної республіки Німеччина по відношенню до України.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідник Кулаков В. И. у праці «История Пруссии до 1283 г.» наголошує на тому, що «**Янтарный край на карте Европы. Калининградская область – самый западный регион России, ставший в 1990 г. анклавом и превратившийся в «русский остров» на Балтике, окружённый государственными территориями Польши и Литвы. Эта земля была самым последним территориальным приобретением СССР, войдя в его состав в 1946 г. До этого времени древняя земля пруссов – Янтарный край (нем. *das Bernsteinland*) являлась частью имперской провинции Восточная Пруссия (Provinz Ost-Preußen), получившей это имя 1772 г. как восточная часть Королевства Пруссия.**

*Янтарный край в географическом отношении является западной окраиной юго-восточного сектора побережья Балтийского моря и обозначается в научном ономастиконе комплексным термином «Юго-Восточная Балтия». Это часть Центральной Европы, с запада ограниченная р. Вислой в её нижнем течении, а с востока – р. Неман, имеет довольно сложный ландшафт, формирование которого восходит к позднеледниковому времени»<sup>12</sup>.*

Балтійська філологія представлена у двох німецьких університетах (станом на 1 вересня 2019 р.), а саме:

1. Університет ім. Ернста Моріца Арндта м. Грайфсвальд – 17.10.1456 р. (**Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald**)<sup>13</sup>:

На філософському факультеті представлено інститут балтистики (**das Institut für Baltistik**)<sup>14</sup>, який засновано 18 травня 1993 р. Ординатором кафедри балтійської філології (**Lehrstuhl für Baltische Philologie**) призначено проф. д-р Райнера Екерта (**Prof. Dr. Rainer Eckert**). 24–25 вересня 1993 р. відбувся балтійський колоквиум за темою «Балтійські мови та літератури та їх роль у німецько-литовській площині» («**Die baltischen Sprachen und Literaturen und ihre Rolle bei der deutsch-litauischen Begegnung**»). 29.11.1995 – 07.12.1995 рр. т. зв. «балтійські дні» («**Baltische Tage**») в Інституті балтистики. 17 квітня 1998 р. проф. д-р Йохеном Д. Ранге (**Prof. Dr. Jochen D. Range**) була прочитана лекція з балтійського лінгвокраїнознавства за темою: «Культура – влада – ідентичність» («**Kultur – Macht – Identität**»). 3 серпня 1998 р. друком виходить науковий збірник «Балтійська філологія» («**Philologia Baltika**») під редакцією проф. д-ра Шлобінські (**Prof. Dr. Schlobinski**) з університету м. Ганновер та проф. д-р Йохена Д. Ранге. 20–22 червня 2002 р. пройшов міжнародний науковий симпозиум за темою «400 років Литовській Біблії Бретке – філологічний та теологічний аспекти дослідження» («**400 Jahre Litauische Bibel – philologische und theologische Aspekte der Bretkeforschung**»). Також у ці дні в Таємному державному Королівському пруському архіві м. Берлін Історичною комісією (**Historische Kommission**) розглянуто документи щодо «Литовської Біблії». Завдяки цій події відбувся круглий стіл під назвою «Кірха (церква) та світ періоду раннього Нового часу в Пруссії» («**Kirche und Welt in der frühen Neuzeit im Preußenland**»). 3 8 липня 2009 р. проф. д-р філ. Штефаном Кесслером (**Prof. Dr. phil. Stephan Kessler**) досліджується наукова кафедральна тема «Кордони з семіотичної точки зору» («**Grenzen und Räume aus semiotischer Sicht**»). 01.11.2009 – 04.11.2009 рр. відбулась Міжнародна конференція з нормативів мовної політики в перекладі з німецької мови на балтійські мови на чолі з пані Маргрет Мейєр-Лозе (**Margret Meyer-Lohse**), яка є членом Європейської комісії з мовних питань. Також участь у конференції взяла Магда Дьорінг (**Magda Doering**).

<sup>12</sup> Кулаков В. И. История Пруссии до 1283 г. / Владимир Иванович Кулаков. Москва : «Индрик», 2003. 423 с. + 150 ил. (Prussia Antiqua. Том 1.)

<sup>13</sup> URL: <https://baltistik.uni-greifswald.de/> (11 вересня 2019 р.).

<sup>14</sup> URL: <https://baltistik.uni-greifswald.de/> (11 вересня 2019 р.).

Серед професорсько-викладацького складу варто зазначити тих науковців, які працювали в інституті балтистики у певний період розвитку університету і працюють на сучасному етапі, а саме: проф. д-р Райнер Екерт був директором інституту балтистики протягом 1993–1996 рр. Його наступником та очільником стає проф. д-р Йохен Д. Ранге, який працював з 01.04.1997 – 2006 рр. Предметом дослідження пана проф. д-р Йохен Д. Ранге є давньо-литовська мова та література, а також власне оригінал «Литовської Біблії» та її переклади давньонімецькою та середньовісньонімецькою мовами (мейсенський діалект). З 2006 р. інститутом балтистики керує проф. д-р Штефан Кесслер (**Prof. Dr. Stephan Kessler**). Також варто зазначити д-р. філ. Анастасію Костюченко (**Dr. phil. Anastasija Kostiučenko**), котра займається дослідженням балтійських студій у цьому університеті, і, яка працює на кафедрі балтистики (**Der Lehrstuhl für Baltistik**). Також на кафедрі балтистики працюють лектор із литовських студій Аїя Мецале (**Aija Mežale**) та лектор із латвійських студій Аліна Баравікайте (**Alina Baravykaitė**).

У навчальному плані кафедри балтистики зазначено про спеціальність: *«Das Studium der Baltistik. Das Fach Baltistik ist eine Philologie und beschäftigt sich in Forschung und Lehre mit den Kulturen der Litauer und Letten. Unter verschiedenen Aspekten (z.B. Sprachwissenschaft, Literaturwissenschaft, Volkskunde, Landeskunde) werden dem 19. und 20. Jahrhundert besondere Aufmerksamkeit gewidmet. Die Baltistik ist eine theoretisch fundierte, im Gegensatz zur Lituanistik und Lettonistik vergleichende Disziplin. Sie erschöpft sich also nicht in der Summe der Erkenntnisse über die Einzelsprachen und Literaturen. Vergleichende Interpretationen werden nicht nur im engeren baltischen Rahmen, sondern darüber hinausgehend in größeren kulturellen Räumen, z.B. dem sog. Ostseeraum, vorgenommen»<sup>15</sup>.*

2. Вестфальський університет ім. Вільгельма м. Мюнстер – 16.04.1780 (**Westfälische Wilhelms-Universität (Münster)**)<sup>16</sup>.

У 1930 р. засновано «Слов'яно-балтійський семінар» (**«Slavisch-Baltisches Seminar»**), який функціонує і нині, і, котрий є складовою частиною спеціальності 09 «Філологія» (**«Fachbereich 09: Philologie»**)<sup>17</sup>. Протягом 1930–1935 рр. у цьому семінарі працював приват-доцентом, а згодом ординатором із балтійських студій Карл Хайнц Майєр (**Karl Heinz Meyer**). Після проф. К. Х. Майєра, з 1935–1947 рр. семінар очолює Освальд Бургхардт (**Oswald Burghardt, 1891–1947**), який займався вивченням балтійського літературознавства різних історичних періодів, починаючи з доби давньобалтійської літератури. 1947–1948 рр. семінаром керує учень відомого вченого Фасмера д-р Хайнц Віссеманн (**Dr. Heinz Wissemann**), науковим предметом дослідження якого є давньотеологічна балтійська філологія. 1948–1958 рр. ординатором семінару стає Дітріх Герхард (**Dietrich Gerhardt**). З 1959–1968 рр. «Слов'яно-балтійським семінаром» керує Ернст Дікенманн (**Ernst Dickenmann**), котрий займався дослідженнями у галузі балтійського літературознавства та балтійського мовознавства періоду XVIII ст. 1970–1977 рр. новим ординатором призначено Хуберта Рьозеля (**Hubert Rösel**), науковою сферою дослідження якого є діахронічний аспект балтійського мовознавства доби Середньовіччя. У 1978 – 1980 рр. Герхард Рессель (**Gerhard Ressel**) обіймає посаду керівника наукового семінару та займається дослідженням синхронного та порівняльного аспектів балтійського і слов'янського мовознавства. 1980 р. за ініціативою Хуберта Рьозеля, Фрідріха Шольца (**Friedrich Scholz**) та Герхарда Ресселя з'являється друком наукове видання «Слов'яно-балтійських студій» (**«Studia slavica et baltica»**). 1990 р. вченими семінару публікується наукове видання «Наукові праці слов'яно-балтійського семінару Вестфальського університету ім. Вільгельма м. Мюнстер: мова – література – історія культури» (**«Veröffentlichungen des Slavisch-Baltischen Seminars der Westfälischen Wilhelms-Universität: Sprache – Literatur – Kulturgeschichte»**). 1983–1993 рр. ординатор Герхард Біркфеллнер (**Gerhard Birkfellner**) досліджує мовно-культурний аспект балтійських студій періоду Середньовіччя та Раннього Нового часу. У зимовому семестрі

<sup>15</sup>URL: <https://baltistik.uni-greifswald.de/studium/studienangebot/ba-baltistik/> (11 вересня 2019 р.).

<sup>16</sup> URL: <http://www.uni-muenster.de> (11 вересня 2019 р.).

<sup>17</sup> URL: [http://www.uni-muenster.de/Philologie/fachbereich/institute\\_seminare/index.html](http://www.uni-muenster.de/Philologie/fachbereich/institute_seminare/index.html) (11 вересня 2019 р.).

1995 р. Альфред Шольц (**Alfred Scholz**) викладає західнобалтійські та східнобалтійські студії періоду Раннього Нового часу та доби модернізму сучасної балтійської літератури. Також пані А. Шольце цікавить порівняльне літературознавство (компаративістика), в аспекті полоністично-литовських досліджень. Зимового семестру 1997–1998 рр. Цоран Кравар (**Zoran Kravar**) викладає барокову балтійську літературу та барокову хорватську літературу (порівняльний аспект). У літньому семестрі 1998 р. в університеті викладає пані д-р Сніжана Кордіч (**Dr. Snjezana Kordic**), яка досліджує та викладає південнобалтійське літературознавство та мовознавство. Особливо д-ра Сніжану Кордіч цікавить синтаксис балтійських мов (естонська, латиська та литовська мови), їх функціонально-семантичні категорії, а також новітня соціолінгвістика та історія новітньої слов'яно-балтійської лінгвістики. Нині очільником (2017 р.) «Слов'яно-балтійського семінару» є проф. д-р Альфред Шпрюде (**Prof. Dr. Alfred Sproede**). Професорсько-викладацький склад наукового семінару представлено, а саме: Ганс Крістоф Шнайдер (**Hans-Christoph Schneider**), д-р Каріна фон Хьонсбрюх (**Dr. Karina von Hoensbroech**) та д-р Бернхард Зюманцік (**Dr. Bernhard Symanzik**). Варто зазначити, що новими науковими темами, які розробляються у «Слов'яно-балтійському семінарі» є: східноєвропейська компаративістика (відмінні риси слов'янських та балтійських (литовських) літератур) та студії з литовської поезії у європейському контексті (компаративістика II).

Також у цьому навчальному закладі функціонує інститут міждисциплінарних балтійських студій (**Das Institut für Interdisziplinäre Baltische Studien**)<sup>18</sup>, очільником якого є проф. д-р Едуард Мюле (**Prof. Dr. Eduard Mühle**). 1993 р. за допомогою колишнього ректора університету Марії Васни (**Maria Wasna**) засновано інститут міждисциплінарних балтійських студій. Свого часу тут плідно працювали наукові співробітники Якоб Мішке (**Jakob Mischke**) та д-р хабіл. Карін Хоїнські (**Dr. habil. Karin Choinski**). Протягом 1993–1999 рр. інститут очолював проф. д-р Ф. Шольц (**Prof. Dr. F. Scholz**), а з січня 2000 р. новим директором стає проф. д-р В. Шлютер (**Prof. Dr. W. Schlüter**).

«**Bertelsmann. Das neue Universallexikon**» («Бертельсманн. Новий універсальний лексикон») тлумачить:

### ЕСТОНІЄЗНАВСТВО

«**Estland. Amtssprache: Estnisch.**

**Geschichte:** Die zur finn. Völkerfamilie gehörenden Esten wurden von S her 1207 – 27 von den dt. Schwertbrüdern, von N her 1219 durch die Dänen unterworfen. 1346 löste der Dt. **Orden** die dän. Oberhoheit ab. Nach dem Ende der Ordensherrschaft wurde E. schwed., im Nord. Krieg russ. (1721). Am 24.2.1918 wurde unter Einschluss der von Esten besiedelten Teile Livlands die **Republik E.** ausgerufen. 1940, nach Einmarsch der sowj. Truppen, wurde E. Als **Estnische Sozialist. Sowjetrepublik** Teilsstaat der Sowjetunion, der 1941 – 44 von dt. Truppen besetzt war. 1990 erklärte E. seine Unabhängigkeit, die schließt. Am 6.9.1991 von der UdSSR anerkannt wurde. 1992 erhielt das Land eine neue Verf. Staats-Präs.: 1992 – 2001 L. **Mehri**, 2001 – 06: Rūitel, seit 2006 T. H. **Ilves**. 2004 wurde E. Mitgl. von NATO u. EU.»<sup>19</sup>.

### ЛЯТВІЄЗНАВСТВО

«**Lettland. Amtssprache: Lettisch.**

**Geschichte:** Im 13. u. 14. Jh. Wurde L. dem Staat des Dt. Ordens eingegliedert u. christianisiert. Im 16. Kam es teils unter poln., teils unter schwed. Herrschaft. 1721 fiel der nördl., 1795 der südl. Teil an Russland. Die 1918 gebildete Rep. L. wurde 1940, nach Einmarsch der sowj. Truppen, als Lett. SSR der UdSSR eingegliedert. Nach dt. Besetzung (1941 – 44) er folgte eine strikte Russifizierung. Am 4.5.1990 proklamierte das lettische Parlament die Wiederherstellung der Souveränität, die die UdSSR 1991 anerkannte. L. Nahm den Weg in die westl. Institutionen auf u. wurde 2004 Mitgl. von NATO u. EU. Staats-Präs. ist seit 2007 V. **Zatlers**»<sup>20</sup>.

<sup>18</sup> URL: <http://www.uni-muenster.de/BaltischeStudien/> (11 вересня 2019 р.).

<sup>19</sup> Bertelsmann. Das neue Universallexikon. Gütersloh / München: Wissen Media Verlag GmbH. S. 255.

<sup>20</sup> Bertelsmann. Das neue Universallexikon. Gütersloh / München: Wissen Media Verlag GmbH. S. 549.

«Litauen. Amtssprache: Litauisch.

**Geschichte:** Unter den lit. Großfürsten **Gedymin** und **Olgerd** entstand im 14. Jh. ein Großreich, das von der Ostsee bis zum Schwarzen Meer reichte. 1386 vereinigte sich L. in Personalunion mit Polen, der durch die **Lubliner Union** 1569 die staatl. Vereinigung folgte. Im Zuge der Poln. Teilungen fiel der größte Teil L.s 1795 an Russland. Die seit 1918 bestehende unabhängige Rep. L. wurde 1940 von der UdSSR annektiert. Nach der dt. Besetzung 1941–45 folgte die Wiederherstellung der Litauischen SSR. 1990 erklärte L. seine staatl. Unabhängigkeit, die 1991 von der Moskauer Zentral-Reg. Anerkannt wurde. 2004 trat L. der EU u. der NATO bei»<sup>21</sup>.

**Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок.**

Аналіз джерельної бази дозволив дійти висновку, що означена проблема не була об'єктом спеціального вивчення у вітчизняній історичній науці.

Перспективи подальших досліджень:

1. Дістали подальшого розвитку положення про сутність та особливості використання досвіду реформування мовної освіти (зокрема, балтійської філології) в університетах Німеччини до України.

2. На основі проведеного дослідження процесу реформування мовної освіти в університетах Німеччини з введенням до наукового обігу невідомих та маловідомих матеріалів.

3. Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної історичної, філологічної підготовки студентів, магістрів та аспірантів за різними напрямками, у т. ч. під час викладання спецкурсів історичного та філологічного спрямування.

4. Балтійська філологія представлена у двох університетах, а саме: університет ім. Ернста Моріца Арндта м. Грайфсвальд – 17.10.1456 (Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald) та Вестфальський університет ім. Вільгельма м. Мюнстер – 16.04.1780 (Westfälische Wilhelms-Universität (Münster)).

## REFERENCES

1. Annalist, S. (2012). *Chronika. 741–1139*. M : SPSL, Russkaja panorama [in Russian].
2. Bremenskij, A., Gel' mol' d is Bossau & Lubeckskij, A. (2011). *Slavjanskije chroniki*. M : SPSL, Russkaja panorama [in Russian].
3. Kulakov, V. (2003) *Istorija Prussii do 1283 goda*. (Vol.1). M. : Indrik. [in Russian].
4. Men' , A. (Ed.). (2002) *Litovskie perevodi Biblii. Bibliologicheskij clovar' .* SPb. [in Russian].
5. Paul' , A. (2016). *Baltijskie slavjane. Ot Rerika do Starigarda*. M. : Knignij mir. [in Russian].
6. Bertelsmann. *Das neue Universallexikon. Gütersloh*. München : Wissen Media Verlag GmbH. [in Germany]
7. Duden. (2006). *Die deutsche Rechtschreibung. Das umfassende Standardwerk auf der Grundlage der neuen amtlichen Regeln* (Vol.1). Auflage. – Dudenverlag : Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich. [in Germany]
8. Jochen, D. (2000). *Range. Aspekte Baltischer Forschung* (Vol.1). Essen : Verl. Die Blaue Eule. Retrieved from <https://baltistik.uni-greifswald.de/forschung/forschungsprofil/schriften-des-afb/schriftenreihe-band-i/> [in Germany].
9. Jochen D. (2002). *Range. Baltisch-Deutsche Sprachen- und Kulturenkontakte in Nord-Ostpreussen, Methoden ihrer Erforschung* (Vol. 2). Essen : Verl. Die Blaue Eule. Retrieved from <https://baltistik.uni-greifswald.de/forschung/forschungsprofil/schriften-des-afb/schriftenreihe-band-ii/> [in Germany].

**Natalia MELINCHUK,**  
State Border Service of Ukraine,  
Mykolaiv, Ukraine,  
e-mail: natalia.melinchuk@gmail.com

## HISTORY OF BALTIC PHILOLOGY AT GERMAN UNIVERSITIES (XX–XXI CENTURIES)

The development of Baltic philology at German universities (XX–XXI centuries), namely: Estonian linguistics, Latvian linguistics, and Lithuanian linguistics are analyzed and characterized in this paper. The Baltic philology is represented at two German universities, namely: the Ernst Moritz Arndt University, Greifswald – Oct 17<sup>th</sup>, 1456 (Ernst-

<sup>21</sup> Bertelsmann. Das neue Universallexikon. Gütersloh / München: Wissen Media Verlag GmbH. S. 558.

Moritz-Arndt-Universität Greifswald) and the Wilhelm University of Westphalia. (Münster) – Apr 16<sup>th</sup>, 1780 (Westfälische Wilhelms-Universität (Münster)). In 1930 the “Slavic-Baltic Seminar” was founded at the Wilhelm University of Westphalia, Münster.

There is also exists the "Institute of Multidisciplinary Baltic Studies" which was founded in 1993 by the former rector of the University, Maria Vassna.

The "Institute of Baltic Studies" at the Ernst Moritz Arndt University, Greifswald, was founded on May 18, 1993, at the Faculty of Philosophy. Baltic linguistics and the The subject of scientific research of German scholars in Baltic studies is presented by Baltic literary studies in diachronic and synchronic aspects. In particular, Ancient Lithuanian, Ancient Latvian and Ancient Estonian language and literature, Ancient Theologic Baltic philology, Baltic national linguistic studies. The researchers pay particular attention to the comparative aspect of the study, namely: Slavic-Baltic lectures, Polonist-Lithuanian studies, and Baltic-Croatian linguistic and cultural relations. Teaching staff at German universities are holding, in particular: colloquiums on “Baltic languages and literatures and their role in the German-Lithuanian relationship” (Die baltischen Sprachen und Literaturen und ihre Rolle bei der deutsch-litauischen Begegnung), academic conferences on language policy guidelines translated from German into Baltic languages, roundtable conferences known as "Kirche (Church) and the World of the Early Modern Times in Prussia" ("Kirche und Welt in der frühen Neuzeit im Preußenland"), lectures / prelections "Culture – Power – Identity" ("Kultur – Macht – Identität"), seminars known as Slavic-Baltic Seminar («Slavisch-Baltisches Seminar»), scientific symposia called as "400 Years of the Lithuanian Bible by Bretke - Philological and Theological Aspects of Research" ("400 Jahre Litauische Bibel - Philologische und theologische Aspekte der Bretkeforschung"), dedicated to the analysis and research of Baltic studies.

The “Institutes of Baltic Studies” (das Institut für Baltistik), the “Institute of Interdisciplinary Baltic Studies” (Das Institut für Interdisziplinäre Baltische Studien) are operating at the Universities with the following departments, as follows:

Department of Baltic Linguistics (Lehrstuhl für baltische Sprachwissenschaft), Department of Baltic Literary Studies (Lehrstuhl für baltische Literaturwissenschaft), Department of Baltic Philology (Lehrstuhl für Baltische Philologie).

Scientific collected works are published, namely: “Baltic Philology” (Philologia Baltika), Slavonic and Baltic Studies” (“Studia slavica et baltica”), and “Scientific Works of Slavonic and Baltic Seminar of the Wilhelm University of Westphalia, Münster: Language – Literature – Cultural History” (Veröffentlichungen des Slavisch-Baltischen Seminars der Westfälischen Wilhelms-Universität: Sprache – Literatur – Kulturgeschichte) and the scientific departmental theme "Borders from a Semiotic Point of View" (“Grenzen und Räume aus semiotischer Sicht”). Among the academic disciplines included in the curriculum of the specialty "Baltic Philology (Estonian Studies)", "Baltic Philology (Latvian Studies)" and "Baltic Philology (Lithuanian Studies)" for the training of specialists in Baltic studies there are:

Baltic literary criticism, Baltic linguistics, Baltic dialectology, Baltic theological literary criticism, history of Ancient Estonian language, history of Ancient Latvian language, history of Ancient Lithuanian, history of Estonian literature (from origins to the present day/ contemporaneity), history of Latvian literature (from origins to present day/ contemporaneity), history of Lithuanian literature (from origins to present day/ contemporaneity), linguistic national studies (Estonia, Latvia, Lithuania), comparative literary studies (comparativistics), etc.

It should be emphasized that the "Theological Dictionary" (1985, 2002) by Russian theologian Alexandr Vladimirovich Men (22.01.1935 to 09.09.1990) refers to the "Lithuanian Bible" and its translations.

**Key words:** Baltic philology; Estonian studies; Latvian studies; Lithuanian studies; theology; university.

**Рецензенти:** Міронова І., д-р іст. наук, професор;  
Гайдай О., канд. іст. наук, доцент.